וְאִי לָא – ואם אינם יכולים למתוח את החבלים לכל אורך הנהר שבצד היערות, הרי **לָא מִיסְתַּנֵּי לְהוּ** – הרי כשהם הולכים מול היער של בית פרזק אין להם מעבר בצידו הזה של הנהר, ובעל כרחם יעברו לצידו השני. וכשיגיעו מול היער שלי הרי לא יטרחו לעבור את הנהר ולשוב לכאן, כיון שלאחר שיעברו מול היער שלי יבאו שוב כנגד היער של בית פרזק ויצטרכו לשוב ולעבור לצד השני, נמצא שהיער שלי אינו מעכב בעד מושכי חבל הספינה ולכן איני חייב לקצצו.

הגמרא מספרת מה עלה בסופו של היער של רבה בר רב הונא: **רַבָּה בַּר רַב נַחְמָן חֲזָה קָא אָזִיל בְּאַרְבָּא** – הפליג בספינה באותו נהר שעל שפתו היה נטוע היער של רבה בר רב הונא, **חֲזָא הַהוּא אָבָא דְּקָאֵי אַגּוּדָּא דְּנַהֲרָא** – וראה יער נטוע על שפת הנהר, **אֲמַר לְהוּ** – בירר רבה בר רב נחמן אצל האנשים שסביבו של מי היער הזה, **אֲמְרוּ לֵיהּ** – השיבו לו, **דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא הוּא. אֲמַר** על כך רבה בר רב נחמן את הפסוק האמור על בני ישראל כשנשאו נשים נכריות בתחילת תקופת בית המקדש השני (עזרא ט ב) **'וְיַד הַסָּגָנִים הָיְתָה בַּמַּעַל הַזֶּה רִאשׁוֹנָה'**, כלומר האנשים החשובים ביותר בעם חטאו תחילה. אף כאן, רבה בר רב הונא שהוא מגדולי חכמי ישראל, אינו מקיים את תקנת חכמים שהורו לקצוץ את האילנות הנטועים על שפת הנהר. מיד **אֲמַר לְהוּ** – ציווה רבה בר רב נחמן לאותם אנשים, **קוֹצוּ קוֹצוּ** – קצצו את אילנות היער. לאחר שקצצו, **אָתָא – בָּא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא וַאֲשְׁכְּחֵיהּ דְּקָיְיץ** – ומצא שנקצץ היער. **אֲמַר, מַאן קָצֵייהּ תָּקוֹץ עַיְּפֵיהּ** – מי שקצץ את היער יקצצו ענפיו, כלומר ימותו בניו. **אֲמָרֵי** – אמרו, שאכן **כּוּלְּהוּ שְׁנֵי** – כל שנותיו **דְּרַבָּה בַּר רַב הוּנָא, לָא אִקַּיְּים לֵיהּ זַרְעָא** – לא התקיים זרע **לְרַבָּה בַּר רַב נַחְמָן**, שמתו בחייו כל הבנים שנולדו לו באותן שנים.

הגמרא מביאה הוראה אחרת של רב יהודה, בענין החיוב להשתתף בצרכי הציבור: **אָמַר רַב יְהוּדָה, הַכֹּל לְאֵיגְלֵי גַּפָּא** – כשבאים לגדור את חומת העיר ולהציב בה שערים כדי למנוע מהאויב להיכנס לתוכה, גובים את ההוצאות מכל אנשי העיר, **וַאֲפִילּוּ מִיְּתָמֵי** – מיתומים קטנים גובים, כי זכות היא להם שיש להם שמירה. **אֲבָל רַבָּנָן** – מתלמידי חכמים, **לֹא. מַאי טַעְמָא** – מה הטעם שאין גובים מתלמידי חכמים הוצאות אלו, משום **שְׁרֵיכֵי נְטִירוּתָא** – תלמידי חכמים אינם צריכים שמירה נוספת מפני האויב, כי התורה שהוגים בה שומרת עליהם שלא יאונה להם כל רע. ואילו **לְכַרְיָא דְּפַתְיָא** – כשכורים מעיין או חופרים בור כדי שיהיה לבני העיר מים לשתות, גובים את ההוצאות מכל בני העיר **וַאֲפִילּוּ מֵרַבָּנָן**, כיון שגם הם זקוקים למי השתיה.

וְלָא אֲמָרַן שתלמידי חכמים צריכים להשתתף בחפירת הבורות, **אֶלָּא דְּלָא נַפְקֵי בְּאוּכְלוּסָא** – כאשר בני העיר אינם יוצאים בהמונם לחפור בעצמם, אלא גובים ממון ושוכרים פועלים, רק במקרה זה אמרו שגם תלמידי חכמים צריכים להשתתף בהוצאות אלו. **אֲבָל לְאוּכְלוּסָא** – אם בני העיר יוצאים וחופרים בעצמם, **לָא** – תלמידי חכמים אינם צריכים לצאת עמם, משום **דְּרַבָּנָן לָאו בְּנֵי מַיְּיקָא בְּאוּכְלוּסָא נִינְהוּ** – אין דרכם של תלמידי חכמים לזלזל בכבודם וגנאי הוא להם לעשות מלאכה בקרקע לפני המון העם.

דין נוסף שאמר רב יהודה, בענין החיוב לסייע בתיקון הנזקים שברשות הרבים: **אָמַר רַב יְהוּדָה, לְכַרְיָא דְּנַהֲרָא** – נהר שהעלה שירטון באמצעו או שהתגלגלו בו אבנים ומעכבות את מרוצת המים, וצריכים לחפור בו ולתקנו כדי שישובו המים לאיתנם, **תַּתְאֵי מְסַיְּיעֵי עֵילָּאֵי** – אם התקלה היא במעלה הנהר והאנשים שגרים שם מתקנים אותה, צריכים האנשים שגרים במורד הנהר לסייע להם, כיון שתקלה במעלה הנהר מעכבת את המים מלרדת ונמצא שהתיקון הזה מועיל גם להם, אבל **עֵילָּאֵי לָא מְסַיְּיעֵי תַּתְאֵי** – אם התקלה אירעה במורד הנהר והאנשים שגרים שם מתקנים אותה, אין העליונים צריכים לסייע להם, כיון שתיקון זה אינו מועיל להם כלל, אלא אדרבה הוא מזיק להם לפי שכל זמן שהמים יורדים למטה הנהר מתמעט למעלה ושדותיהם מתייבשות. **וְחִילּוּפָא בְּמָיָא דְּמִיטַּרְא** – במי גשמים היורדים בעיר ומקלקלים את הדרכים ברפש וטיט, ובונים חריץ במורד העיר כדי שהמים יגרו חוץ לעיר, הדין הוא להיפך. שאם התקלקל החריץ במעלה העיר והאנשים שגרים למעלה מתקנים אותו, אין האנשים שגרים למטה צריכים לסייע להם, לפי שנוח להם שיתעכבו המים למעלה ולא ירדו אליהם. אבל אם התקלקל החריץ במורד העיר והאנשים שגרים למטה מתקנים אותו, צריכים העליונים לסייע להם כיון שגם הם נהנים מן התיקון, שכל זמן שלא יצאו המים שלמטה חוץ לעיר יתעכבו המים אצלם למעלה.

הגמרא מביאה סיוע מברייתא לדין זה: **תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי** – שנינו כך גם בברייתא (תוספתא פי"א הי"א), **חָמֵשׁ נָנוֹת** שזרועות זו מתחת לזו, **הַמִּסְתַּפְּקוֹת מַיִם** להשקייתן **מַמְּעָיָן אֶחָד** העובר בסמוך אליהן, **וְנִתְקַלְקֵל הַמַּעְיָן, כּוּלָּם מִתְקַנּוֹת עִם הָעֶלְיוֹנָה** – אם הקלקול נעשה בסמוך לגינה העליונה, צריכים כל בעלי הגינות להשתתף עמו בתיקון, כיון שקלקול הנעשה במקום כזה מעכב אף אותם מלהשקות את שדותיהם. אבל אם נעשה הקלקול בהמשך מרוצת המעין, ליד אחת הגינות התחתונות, אין בעל הגינה העליונה צריך להשתתף עם בעלי הגינות התחתונות בתיקון, לפי שאינו נהנה מכך כלל. **נִמְצֵאת** אומר, **הַתַּחְתּוֹנָה מִתַּקֶּנֶת עִם כּוּלָּן** – בעל הגינה התחתונה ביותר צריך לתקן עם כל אחד מבעלי הגינות העליונות, אם התקלקל המעין לידו, **וּמִתַּקֶּנֶת לְעַצְמָהּ** – אך אם התקלקל המעין לידה הוא מתקנו לבדו, אבל העליונים אינם צריכים לסייעו.

וְכֵן הדין להיפך, **בְּחָמֵשׁ חֲצֵרוֹת** זו מעל זו, **שֶׁהָיוּ מְקַלְקְלוֹת מַיִם** סרוחים, או מי גשמים, **לְבֵיב אֶחָד** – לתוך חריץ המיועד להוביל את המים הללו אל מחוץ לחצר, **וְנִתְקַלְקֵל הַבֵּיב, כּוּלָּן מִתַּקְּנוֹת עִם הַתַּחְתּוֹנָה** – אם התקלקל הביב סמוך לחצר התחתונה צריכים שאר בעלי החצרות לסייע ולתקנו, כי אם לא יזובו המים משם הם יתעכבו מול החצרות העליונות ויזיקו להם, לפיכך אף הם נהנים וחייבים להשתתף בתיקון. אבל אם הביב התקלקל סמוך לאחת מהחצרות העליונות אין בעלי החצרות שמתחתיו חייבים לסייעו ולתקן, שכן אדרבה הם נהנים יותר בכך שהמים מתעכבים אצלו. **נִמְצֵאת** אומר, **שֶׁהָעֶלְיוֹנָה מִתַּקֶּנֶת עִם כּוּלָּן** – בעל החצר העליונה חייב לסייע לכל אחד מבעלי השדות, אם התקלקל הביב לידו, **וּמִתַּקֶּנֶת לְעַצְמָהּ** – אך אם התקלקל הביב ליד החצר העליונה, אין שאר בעלי החצרות חייבים לסייעו לתקן כיון שאין הקלקול נוגע אליהם, אלא אדרבה מכביד הוא על זרימת המים ביב מזה ולארץ.

הגמרא מביאה דין בענין תפיסת קרקע שרבים משתמשים בה: **אָמַר שְׁמוּאֵל, הַאי מַאן דְּאַחֲזִיק בְּרֵקְעָא דְּנַהֲרָא** – מי שתפס קרקע על שפת הנהר, במקום שהספינות עוגנות, והחזיק בה על מנת לבנות עליה בנין או לחרוש ולזרוע בה, **חֲצֵיפָא חֲזֵי** – אדם זה חצוף, לפי שהוא מקלקל מקום שמיועד לשימוש הרבים, שדרכם לפרוק שם משאות מן הספינות וכן להטעין אותן בסחורות אחרות. ואף על פי כן, **סַלּוּקֵי לָא מְסַלְּקִינַן לֵיהּ** – מן הדין אין מסלקים אותו מהקרקע ההיא, כיון שהיא אינה שייכת לשום אדם. **וְהָאִידָּנָא דְּקָא כָּתְבֵי פַּרְקָאֵי** – אולם עתה, שהחלו הפרסיים לכתוב בשטרות המכירה של השדות שסביבות הנהר, **'קְנֵי לָךְ עַד מְלֵי צַוָּארֵי סוּסְיָא מַיָּא'** – הקרקע קנויה לך עד תוך הנהר בשיעור שיתמלא צואר הסוס במים, ונמצא שהקרקע שעל שפת הנהר, שבא זה והחזיק בה, שייכת לבעל השדה הסמוכה שהחזיק בה מכבר, לפיכך **סַלּוּקֵי נָמֵי מְסַלְּקִינַן לֵיהּ** – אף מסלקים את המחזיק מן הקרקע, מאחר והוא תפס קרקע השייכת לאדם אחר.

דין נוסף בענין תפיסת קרקע: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הַאי מַאן דְּאַחֲזִיק בֵּינֵי אֲחֵי וּבֵינֵי שׁוּתָּפֵי** – מי שתפס והחזיק בקרקע הנמצאת בין קרקעות של שני אחים [שנפלה להם בירושה ועדיין לא חילקוה], או בין קרקעות של שני שותפים, **חֲצֵיפָא חֲזֵי** – הוא אדם חצוף, מאחר והאחים או השותפים רוצים להחזיק בה והוא בא

המשך בעמוד רמד

ונכנס ביניהם, אולם אף על פי כן סַלּוּקֵי לָא מְסַלְּקִינַן לֵיהּ – אין מסלקים אותו מן הקרקע כיון שהחזיק בה בדין.

הגמרא מביאה דעה החולקת: וְרַב נַחְמָן אָמַר, נַמִּי מְסַלְּקִינַן – אף מסלקים את המחזיק מן הקרקע ההיא, מחמת טענת השותפים.

אבל וְאִי מְשׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא – אם בעלי הקרקעות הסמוכות אינם טוענים כנגד המחזיק אלא משום דין ׳בר מצרא׳, וכגון שאינם אחים או שותפים אלא יש להם קרקע סמוכה לה וטוענים שרוצים להחזיק בקרקע הזו דווקא כדי שיהיו קרקעותיהם סמוכות ולא יצטרכו לקנות במקום אחר מרוחק יותר, לָא מְסַלְּקִינַן לֵיהּ – אין מסלקים את המחזיק מן הקרקע ההיא, כיון שאין לבן המיצר זכות קדימה בקנין הקרקע.

דעה שלישית בענין: נְהַרְדָּעֵי אָמְרֵי, אֲפִילּוּ אין בעלי הקרקעות הסמוכות טוענים כנגד המחזיק אלא מְשׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא – שקרקעותיהם סמוכות לקרקע זו והם רוצים שתהיה להם קרקע נוספת סמוכה לה, מְסַלְּקִינַן לֵיהּ – מסלקים את המחזיק ממנה, מְשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו יח) ׳וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב בְּעֵינֵי ה״ – במקום שאינך נחסר כל כך, נקוט במידת חסידות ותוותר לאחר אף על פי שאינך חייב מן הדין. אף כאן, שהמחזיק אינו נחסר כל כך, שהרי יכול למצוא קרקע במקום אחר, אל לו להטריח על בן המצר לחלק את נכסיו בכמה מקומות.

הגמרא מבררת באיזה אופן מועילה מחילתו של בן המצר: אָתָא אִימְּלִיךְ בֵּיהּ – אם בא הלוקח ונמלך בבן המיצר, וְאָמַר לֵיהּ אִיזִיל אֵיזְבּוֹן – האם אלך ואקנה את הקרקע שעל המצר שלך, וְאָמַר לֵיהּ זִיל זְבוֹן – ואמר לו בן המצר לך וקח. צְרִיךְ לְמִיקְנָא מִינֵּיהּ אוֹ לָא – האם צריך הלוקח לעשות עמו קנין על מחילה זו, או אינו צריך. רַבִּינָא אָמַר, לָא צְרִיךְ לְמִיקְנָא מִינֵּיהּ – אינו צריך לעשות עמו קנין על ויתורו, וְנְהַרְדָּעֵי אָמְרֵי, צְרִיךְ לְמִיקְנָא מִינֵּיהּ – צריך לקנות ממנו. שאם לא כן, יכול בן המצר לומר משטה הייתי בך ולא רציתי אלא להעמידה על דמי שוויה, שאם הייתי בא בעצמי אל המוכר היה מבקש ממני עבורה דמים מרובים לפי שהיא חביבה עלי. וְהִלְכְתָא צְרִיךְ לְמִיקְנָא מִינֵּיהּ.

הלכה העולה מתוך פסק ההלכה שצריך לקנות מבן המיצר על מחילתו: הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ צְרִיךְ לְמִיקְנָא מִינֵּיהּ – לאחר שנפסקה הלכה שצריך הלוקח לקנות מבן המיצר על מחילתו, אִי לָא קָנֵי מִינֵּיהּ – אם לא קנה ממנו הלוקח, אלא רק קיבל את רשותו, לא זכה בה לעצמו, אלא הוא כשלוחו של בן המיצר וזכה בה עבורו, לפיכך אַיְיקוֹר וְזוֹל – אם התייקרה הקרקע או הוזלה בינתיים, בְּרְשׁוּתֵיהּ – ברשותו של בן המיצר הוא, ואם רוצה לסלק את הלוקח מן הקרקע משלם לו כפי ששילם הוא בשעת הקניה, והריוח או ההפסד שלו.

הגמרא מבארת דין נוסף בענין זה: זָבַן בְּמֵאָה וְשָׁווּ מָאתָן – אם הלוקח קנה את הקרקע במנה אך היא שוה מאתים, חֲזָנָא – מעיינים בדבר, אִי לְכוּלֵּי עָלְמָא קָא מוֹזְלָא וּמְזַבֵּין – אם היה המוכר מוכר אותה במחיר זה לכל אדם, כגון שהיה דחוק למעות, יָהֵיב לֵיהּ מֵאָה וְשָׁקֵיל לֵיהּ – בן המיצר נותן ללוקח מנה, שהרי גם הוא יכל לקנות במחיר זה, ומסלק אותו מן הקרקע. וְאִי לָא – אם לא היה מוכרה כך לאחר, יָהֵיב לֵיהּ מָאתָן וְשָׁקֵיל לֵיהּ – נותן בן המיצר ללוקח מאתים, כיון שכך שוויה, אלא שהמוכר נתן ללוקח מתנה.

זָבַן בְּמָאתָן וְשָׁווּ מֵאָה – אם קנה הלוקח את הקרקע במאתים ואינה שוה אלא מנה, סָבוּר מִינָּהּ – לפי הדין הקודם, שהלוקח נחשב כשלוחו של בן המיצר וקונה את הקרקע עבורו, סברו בני הישיבה לומר שמְצֵי אָמַר לֵיהּ לְתַקְּנֵי שְׁדָרְתֵּיךְ וְלָא לְעַוּוֹתֵי – יכול בן המיצר לומר ללוקח ׳לא עשיתי אותך שליח אלא כדי לתקן ולא כדי לקלקל׳, ומכיון שקנית את הקרקע ביותר ממחירה אין כאן שליחות ובטל המכר. אך אָמַר לֵיהּ מַר קַשְׁיָא בְּרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא [–בנו הגדול של רב חסדא] לְרַב אַשֵׁי, הָכִי אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי מְשׁוּם דְּרַב נַחְמָן – כך אמרו חכמי נהרדעא בשם רב נחמן, אֵין אוֹנָאָה לְקַרְקָעוֹת – אין דין אונאה נוהג במי שקונה קרקע, ואפילו נתן עבורה יותר משוויה קיים המקח. ומכיון שבתחילה היתה כוונת הלוקח לקנות את הקרקע לעצמו, אלא שאנו מחשיבים באילו הוא נעשה שליחו של בן המיצר, אינו יכול לטעון שמאחר וקלקל בשליחותו יתבטל המקח. לפיכך אם בן המיצר חפץ בה יתן ללוקח מאתים ויקח את הקרקע, אבל אם אינו חפץ נשארת הקרקע בידי הלוקח.

הגמרא דנה באיזה אופן יש לחשוש להתרמה מצד הלוקח: זַבֵּין לֵיהּ גְּרִיוָא דְּאַרְעָא בְּמִיצְעָא נִכְסֵיהּ – אם מכר ללוקח מעט קרקע באמצע שדותיו [של המוכר], ואחר כך מכר לו קרקע נוספת בצד אותה קרקע, חֲזָנָן – מעיינים בדבר, אִי עִידִּית הִיא אִי זִיבּוּרִית הִיא – אם אותו המעט שמכר לו תחילה היא עידית או זיבורית, ושונה מן הקרקע שמכר לו באחרונה, זְכִינֵי זְכִינֵי – זכה הלוקח בקרקע ואין בן המצר יכול לסלקו, כיון שהוא בעצמו בן מצר כאן מפני אותו מעט שקנה באמצע.

וְאִי לָא שונה קרקע זו שבאמצע משאר שדותיו, חוששים אנו שהקונה אֵירְעוּמֵי קָא מַעֲרִים – מערים על בני המצר, ומקדים הוא לקנות קרקע זו שבאמצע שדות המוכר, בכדי שמעתה יוכל לקנות את שאר השדות שמסביב ולא יוכלו בני המצר לסלקו כיון שהוא סמוך לשדות המוכר כמותם, ולכך מסלקים אותו עתה מן הקרקע שקנה, ומקחו בטל ויחזיר לו המוכר את המעות.

הגמרא מביאה כמה אופנים שבהם אין בני המצר קודמים לאחר:

א. נתן קרקע במַתָּנָה, לֵית – אין בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, שאין המצרן יכול לסלק את מקבל הקרקע. אָמַר אֲמֵימַר, מכל מקום אִי כָּתַב לֵיהּ הנותן למקבל אַחֲרָיוּת שאם יטרפו ממנו את הקרקע יתן לו מעות, אִית – יש בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, ויכול המצרן לסלק את המקבל, שאין דרך נותני מתנה לקבל על עצמם אחריות, ובודאי מכר לו את הקרקע, ומה שכתב לו שנותנה במתנה, הוא כדי שלא יסלקו המצרן.

ב. מָכַר כָּל נְכָסָיו – שדותיו לְאדם אֶחָד בכל מקום שהן, וחלקם היו סמוכות לשדות אחרים, לֵית בָּהּ – אין במכירה זו מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, משום שאם יסלקוהו משדה אחת לא יקנה גם את שאר שדות המוכר, ובמקום שיתכן שיהיה רעה למוכר, לא תקנו חכמים לקונה לעשות הישר והטוב ולהסתלק מן הקרקע.

ג. קנה שדה ומכרה בחזרה לְבַעֲלִים הָרִאשׁוֹנִים שלה, לֵית – אין בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, שאין לך טוב וישר מזה שתשוב השדה לבעליה.

ד. זָבַן – קנה מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים שדה הסמוכה לאחר, וְזַבִּין – וכן אם מכר שדה כזו לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, לֵית – אין בָּהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא. מבארת הגמרא: במקרה דְּזָבַן – שקנה מֵעוֹבֵד כּוֹכָבִים אין המצרן יכול לסלק את הקונה, משום דְּאָמַר לֵיהּ הקונה למצרן, הלא אֲרֵי אַכְרְחֵי לָךְ מִמְּצָרָא – הברחתי לך אריה מגבול שדך, ואין לך טוב וישר יותר ממעשה זה, לכן אין לך לטעון על מכירה זו. ובמקרה דְּזַבִּין – שמכר שדה כזו לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אין בן המצר יכול לסלקו, משום שחיוב עשיית הישר והטוב הוא על הקונה שמחמתו לא תהא השדה ביד בן המצר, אך על המוכר אין חיוב זה, שהרי יכול שלא למוכרה כלל, והקונה הוא עוֹבֵד כּוֹכָבִים שוַדַּאי לַאו בַּר – אינו מצווה ב'וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב' הוא, ואינו צריך להסתלק. אמנם, שְׁמוּתֵי וַדַּאי מָשְׁמְתִינַן – מנדים לֵיהּ – למוכר, עַד דְּמְקַבֵּל עֲלֵיהּ כָּל אוֹנְסֵי דְּאָתֵי לֵיהּ מֵהָמָתֵיהּ – שישלם כל מה שיקרהו מחמת הנזרי הסמוך לשדהו.

ה. מַשְׁכַּנְתָּא – אם היתה שדה זו ממושכנת ביד אחר, תמורת הלוואה שהלוה לבעל השדה, ומכרה למלוה, לֵית בָּהּ – אין במכירה זו מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, משום שהמלוה הוא השכן הגדול ביותר לשדה זו, שכולה שוכנת אצלו. ומבואר כן מִמַּה דְּאָמַר רַב אַשִׁי, אָמְרוּ לִי בָּנֵי דְּמָתָא מָחְסְיָא – חכמי זקני העיר מחסיא, מַאי – מדוע נקרא מה שנותן הלוה בשם 'מַשְׁכַּנְתָּא'. משום דְּשָׁכְוְנָה גַּבֵּיהּ – ששוכן אצל המלוה. וּמַאי נַפְקָא מִינָּהּ – איזה דין יוצא מטעם זה, לְעִנְיַן דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, שאין בני מצר הסמוכים לשדה הממושכנת יכולים לסלק למלוה כאשר בא לקנותה מהלוה, וכאמור.

ו. רצה לְמָכּוֹר שדהו הנמצאת בְּרָחוֹק ממקום מגוריו, וְלִגְאוֹל – ולקנות בְּקָרוֹב למקומו, וכן אם רצה למכור בְּרֶעַ – את שדהו הרעה, וְלִגְאוֹל בְּיָפָה – ולקנות שדה יפה יותר, לֵית בָּהּ – אין במקרים אלו מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, שכן אם ימתין מלמוכרה, אפשר שבינתיים השדה הקרובה או היפה תמכר לאחר ויפסיד מכך, וכשם שמצוה לעשות הטוב והישר עם בן המצר, כך מצוה לעשות הישר והטוב עם המוכר שלא יגרם לו הפסד.

ז. כאשר מוכר השדה כדי שיהיה לו מעות לְכַרְגָּא – לשלם את מס הגולגולת למלך, שחושש שיכעסו עליו שוטרי המלך, וְכן במכירת שדה היתומים לְמָזוֹנֵי – שלא יחסר מזונות לאלמנה ובנותיה, וְלִקְבוּרָה של המת, שלא יתבזה ללא קבורה, לֵית בָּהּ – אין בכל אלו מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, כיון שיכול לבוא רעה לבעלי השדה. וסיוע לכך מִדְּאָמְרֵי נְהַרְדְּעָא, שאם צריך למכור שדה של יתומים לְכַרְגָּא, או לְמָזוֹנֵי וְלִקְבוּרָה של המת או לצורך היתומים, אף שבכל מכירה מנכסי היתומים מכריזים במשך שלושים יום שהשדה עומדת להמכר, בכל אלו מְזַבְּנִינַן – מוכרים בְּלָא אַכְרוּזָא, מחשש שבזמן זה יכעסו שוטרי המלך, או יחסרו מזונות, או יתבזה המת. ואם ביטלו את ההכרזה אף שיש בדבר רווח ליתומים, ודאי שאין לחוש לרווח המצרנים להשהות בעבורם את המכירה.

ח. מכר השדה לְאִשָּׁה, וְכן אם מכר לְיָתְמֵי, וְכן מכירה לְשׁוּתָּפֵי – אם היה שותף בשדה עם חבירו ומכר לו חלקו בה, ושדות אלו היו סמוכות לשדות אחרות, בכל אלו לֵית בָּהּ – אין בשדה הנמכרת מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, משום שאין דרכם של אשה ויתומים לחפש אחר מי שימכור להם, ואין זה עשיית הישר והטוב להרחיק מהם שדה שמצאו, ושותף נחשב כשכן בכל השדה, ויכול לקנות את כולה.

הגמרא נותנת עצה כיצד להתנהג בדרך הישר והטוב במכירת קרקע: הרוצה למכור שדהו, ושני סוגי שכנים רוצים לקנותה, שְׁכֵנֵי הָעִיר הדרים בסמוך אליו, וּשְׁכֵנֵי הַשָּׂדֶה האחרת שלו [ולא לזו שרוצה למוכרה], שְׁכֵנֵי הָעִיר קוֹדְמִין לשכיני השדה, שנוח לו למוכרה להם מפני שמכירים יותר. באו לפניו שָׁכֵן, וְתַלְמִיד חָכָם שאינו שכינו, תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם, שעל ידי כך יצדיקו מעשיו לזכותו במיתתו. ואם היו קָרוֹב משפחתו, וְתַלְמִיד חָכָם שאינו קרובו, תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם, מהטעם האמור.

מסתפקת הגמרא: אֵיבַּעְיָא לְהוּ, שנים באו לקנותה, שָׁכֵן, וְקָרוֹב שאינו שכינו, מַאי – מי קודם. פושטת הגמרא: תָּא – בוא וּשְׁמַע את הדין מן הפסוק (משלי כז י) 'טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק', ולכן יקדים את שכינו, שטוב להתחבר עמו בהיותם בכל עת יחד, מאשר עם האח הרחוק ממנו.

הגמרא חוזרת לדון במקרים אחרים, אם יכול בן המצר לעכב קנייתו על ידי אחר: א. בן המצר שבא לעורר על הקונה שקדם לו, וְהָנֵי זוּזֵי מָבֵי – הזוזים שנתן הלוקח, טובים ומתקבלים יותר מן הזוזים שהביא בן המצר, וְהָנֵי זוּזֵי שהביא בן המצר תְּקוּלֵי – משקלם יותר משל הלוקח, לֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, משום שהמוכר יכול לטעון שנוח לו יותר לקבל את המעות שהביא הקונה.

ב. שלחו שנים את המעות למוכר, וְהָנֵי צַיְירֵי – המעות ששלח המצרן היו צרורות במטפחת, וירא המוכר להתיר המטפחת, שמא יאמר המצרן שהיו יותר מעות ונאבדו ויתבעם ממנו, וְהָנֵי שָׁרֵי – והמעות ששלח האחר היו מגולות, לֵית בֵּיהּ – אין במקרה זה מִשּׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא, שאם יהיה צריך למכור דווקא למצרן, יצטרך להמתין עד שיתברר כמה מעות היו במטפחתו, ויתכן שצריך הוא למעות מיד.

ג. הביא הקונה מעות, וְאָמַר המצרן למוכר, אֵיזִיל וְאֶטְרַח וְאַיְיתֵי זוּזֵי – אלך ואטרח ואביא זוזים, לָא נַטְרִינַן לֵיהּ – אין המוכר מחויב להמתין למצרן הצריך לטרוח כדי להביאם, שכן יתכן שצריך המעות מיד.

ד. אם כשהביא האחר מעות אָמַר המצרן למוכר, אֵיזִיל אַיְיתֵי זוּזֵי – אלך ואביא מביתי זוזים, חֲזִינָן – מעיינים בו, אִי נַבְרָא דְּאָמִיד הוּא – שאומדים אנו אותו בכך דְּאָזִיל וּמַיְיתֵי זוּזֵי – שאכן ילך ויביא המעות מיד, נַטְרִינַן לֵיהּ – ממתינים לו, וְאִי לָא, שאי אפשר לאומדו בכך, לָא נַטְרִינַן לֵיהּ – אין ממתינים לו, שאינו אלא משתמט מלהביא עתה את המעות, לכך אומר לו המוכר, או הבא מעות עתה, או מוכר אני השדה לאחר שהביא המעות.

ה. אַרְעָא דְּחַד וּבָתֵּי דְּחַד – היתה הקרקע שייכת לאחד, והבנין שעליה לאדם אחר, שמכרם לו בעל הקרקע לזמן מסוים, מָרֵי אַרְעָא מְעַכֵּב אֲמָרֵי בָּתֵּי – בעל הקרקע יכול לעכב על בעל הבנין שימכור אותו דווקא לו, שיותר טוב שיהיה הבנין שבקרקעו שייך לו ולא לאחר, אבל מָרֵי בָּתֵּי לָא מְעַכֵּב אֲמָרֵי דְּאַרְעָא – בעל הבנין אינו יכול לעכב מטעם זה על בעל הקרקע שימכור אותה דווקא לו, משום שאינו חשוב בן מצר הסמוך לקרקע, כיון שאין הבנין שלו אלא לזמן מסוים.

המשך בעמוד פג

ו. **אַרְעָא** דְּחַד וְדִיקְלֵי דְּחַד – היתה הקרקע שייכת לאחד, והדקלים שעליה היו שייכים לאדם אחר, שמכרם לו בעל הקרקע לזמן מסוים, **מַרֵי דְּאַרְעָא מָצֵי מַעֲבַד אַמַּרֵי דִּיקְלֵי** – בעל הקרקע מעכב על בעל הדקלים שלא למכרם לאחר, שטוב יותר שהדקלים שבקרקעו יהיו שלו, אבל **מַרֵי דִּיקְלֵי לָא מָצֵי מְעַכַּב אַמַּרֵי דְּאַרְעָא** – בעל הדקלים אינו יכול לעכב על בעל הקרקע שלא ימכור אותה אלא לו, משום שאינו חשוב בן מצר הסמוך לקרקע, כיון שאין הדקלים שלו אלא לזמן מסוים.

ז. היו שנים רוצים את הקרקע, אחד רוצה **אַרְעָא לְבָתֵּי** – קרקע כדי לבנות בתים, והמצרן לה רוצה **הַאַרְעָא לְזִרְעָא** – כדי לזרוע בה, **יְשׁוּב** הארץ על ידי בניית בתים בה **עֲדִיף, וְלֵית בָּהּ מְשׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא.**

ח. היתה הקרקע שרצה לקנות סמוכה לקרקע של אחר, אלא שבין הקרקעות **אַפְסִיק מְשׁוּנְיָתָא אוֹ דִּיכְבָּא דְּדִיקְלָא** – היה מפסיק שן של סלע, או שמפסיקה רכובת הדקלים. **חֲזָקָא** – מעיינים בגבול זה שבין השדות, **אִם יָכוֹל** בן המצר **לְהַכְנִים** משדהו **בָּהּ** – בתוך שדה זו **אֲפִילּוּ** רק **תֶּלֶם אֶחָד** – שורת חרישה אחת, אינו חשוב הפסק, ושדהו סמוכה לקרקע הנמכרת, **וְאִית בָּהּ** – יש בשדה זו **מְשׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא** להקדים את בן המצר, **וְאִי לָא** – ואם אינו יכול לעשות כן, הרי דברים אלו נחשבים הפסק בין הקרקעות, ואין שדהו חשובה סמוכה לקרקע זו, ולכן **לֵית בָּהּ מְשׁוּם דִּינָא דְּבַר מְצָרָא,** ואינו יכול לעכב שלא יקנה אותה אחר.

הגמרא דנה בארבעה בני מצר, ששדותיהם סמוכות לשדה הנמכרת: **הֲנֵי אַרְבָּעָה בְּנֵי מַצָּרֵי** הנמצאים בגבול שדה העומדת להמכר, **דְּקָרִים חַד מִינַּיְיהוּ וְזָבְנִין** – שאחד מהם קדם לשאר בני המצר וקנה את השדה, **זְכִינֵיהּ זְכִינֵי** – קנייתו קנייה, ואין אחד מהם יכול לעכב בעדו, שהרי שדהו סמוכה לה כמותם, **וְאִי כּוֹלְהוּ אָתוּ בַּהֲדֵי הֲדֵדֵי** – ואם כולם באו יחד ותבעו לקנותה מחמת היותם מצרנים, מוכר אותה לכולם יחד, **וּפָלְגוּ לָהּ בְּקַרְנָיְיזִל** – ומחלקים אותה ביניהם בארבעה קוי אלכסון, וכל אחד מהם נוטל את החלק הסמוך לו על פני כל רוחב השדה.